

Natura juridică a daunelor cominatorii

Conf. univ. dr. Daniel Ghiță
Judecător Oana Cătălina Ghiță*

Juridical nature of comminatory damages

Abstract

Comminatory damages represent the juridical mean of indirect constraint applied to the debtor, used for the execution in nature of the obligation, consisting in a sum of money that the debtor ought pay to the creditor, periodically, for a certain time unit (day, week or month), till the assumed or imposed obligation is effectively executed. Comminatory damages represent, therefore, a pecuniary penalty for the debtor, exerted for the purpose of determining him to execute in nature the obligation to which he is due.

Key words: *obligation, means of constraint, effective execution, penalties.*

Cuvinte cheie: *obligație, mijloc de constrângere, executare efectivă, penalități*

1. Daunele cominatorii - mijloc de constrângere. Instituția daunelor cominatorii este creația jurisprudenței, apoi fiind fundamentată teoretic de doctrină și consacrată legislativ în anumite domenii.

În acord cu marea majoritate a doctrinei juridice, române și franceze, precum și a jurisprudenței, considerăm că adevărata natură a daunelor cominatorii este aceea de mijloc juridic de constrângere indirectă pentru asigurarea executării în natură a obligațiilor¹.

Daunele cominatorii reprezintă un mijloc juridic simplu și în același timp deosebit de eficiente, prin care debitorul poate fi determinat să-și execute în natură obligația la care este ținut.

Termenul *cominatoriu* folosit în expresia *daune cominatorii* - care, de altfel, este utilizat corect, spre deosebire de cuvântul *daune* - are sensul de constrângere sau amenințare. Astfel, în general, este folosit cu privire la o măsură luată de un organ jurisdicțional, prin care o persoană este constrânsă la comiterea sau la abținerea de la săvârșirea unui fapt².

*Daniel Ghiță est cadru didactic la Facultatea de Drept și Științe Administrative din cadrul Universității din Craiova și avocat în baroul Dolj și Oana Ghiță este judecător la Curtea de Apel Craiova

¹A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. II, Editura All, București, 1998, p. 344; T. R. Popescu, P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, București, 1968, p. 316; I. Lulă, *Discuții în legătură cu problematica daunelor cominatorii*, Dreptul nr. 9/1994, p. 22; T. Pop, *Dimensiunea juridică a daunelor cominatorii*, Dreptul nr. 12/1995, p. 27; D. C. Tudorache, *Executarea daunelor cominatorii*, Dreptul nr. 3/1995, p. 13; M. Planiol, G. Ripert, *Traité pratique de droit civil français*, Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, tome VII, 1931, p. 95; pentru soluții, în acest sens, din practica judiciară, a se vedea T.S., sec. civ., dec. nr. 52/1970, C.D. 1970, p. 61.

² A se vedea *Dicționarul explicativ al limbii române*, 1996.

Din punct de vedere etimologic, termenul *cominatoriu* provine din limba franceză, unde adjectivul *comminatoir* înseamnă *amenințător*³, acesta, la rândul său, provenind din latinescul *comminatio*, care avea sensul de *amenințare*. În limba latină verbul *comminor - ari* înseamnă *a amenința*⁴.

Deși cu același sens, în doctrina și jurisprudența franceză termenul folosit pentru a desemna acest mijloc de constrângere este acela de *astreintes*, denumire de altfel foarte expresivă, provenită din verbul latin *adstringo, adstringere*, care înseamnă *a constrânge*⁵. Astfel, în literatura juridică franceză, analiza mijlocului de constrângere reprezentat de daunele cominatorii se face în cadrul așa-numitei *théorie des astreintes*, din materia obligațiilor.

Deși natura sa juridică se reflectă și în trăsăturile sau caracteristicile sale, considerarea daunelor cominatorii ca mijloc de constrângere se referă, în primul rând, la natura sa și mai apoi la caractere. Este utilă această precizare întrucât, uneori, în literatura juridică precum, și în practica judiciară, se afirmă că trăsătura esențială a daunelor cominatorii este aceea de mijloc de constrângere⁶.

2. Controverse în literatura juridică cu privire la natura juridică a daunelor cominatorii. În literatura juridică au existat controverse cu privire la adevărata natură a daunelor cominatorii, de-a lungul procesului evolutiv pe care l-au parcurs, până la configurarea lor actuală. Însă, și mai recent, au fost exprimate diferite opinii cu privire la natura lor juridică, mai ales pentru a se găsi justificări ale aplicării și executării lor.

În linii mari, așa cum reiese din evoluția sistemului, discuțiile au vizat asimilarea lor cu daunele interese, considerarea lor ca pedeapsă civilă ori ca o cale de executare.

3. Daunele cominatorii și daunele interese compensatorii și moratorii. La început, daunele cominatorii reprezentau daunele interese pe care debitorul urma să le plătească, dacă nu-și executa obligația la termenul fixat de instanță. În cazul în care debitorul lăsa să treacă acest termen, pentru a nu plăti daune-interese, putea să ofere executarea în natură a obligației.

Această condamnare la daune interese avea un caracter provizoriu, întrucât, în cazul în care debitorul dorea să execute, deși termenul expirase, instanța putea să revină asupra ei. Dacă în această fază daunele fixate reprezentau prejudiciul suferit de creditor, mai târziu s-a admis constrângerea debitorului la executare prin condamnarea în viitor, pentru fiecare zi de întârziere la plata unei sume de bani superioară prejudiciului suferit de creditor. Astfel condamnarea a căpătat un caracter cominator.

Daunele-interese reprezintă echivalentul prejudiciului suferit de creditor ca urmare a neexecutării sau executării necorespunzătoare ori cu întârziere a obligației de către debitor. Astfel, daunele-interese compensatorii sunt despăgubirile ce se acordă de către instanță pentru a se compensa prejudiciul suferit de creditor în

³ A se vedea *Dicționar francez-român*, Editura Științifică, București, 1967.

⁴ A se vedea V. Ionescu, *Dicționar latin-român*, Editura Orizonturi, București, 1993.

⁵ Ibidem.

⁶ A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL, București, 1994, p. 286.

cazul neexecutării, executării parțiale sau executării defectuoase a obligațiilor. În acest caz, se mai vorbește, inexact, de o executare prin echivalent a obligațiilor. În realitate, prin faptul neexecutării sau a executării necorespunzătoare se declanșează răspunderea civilă a debitorului.

Daunele-interese moratorii reprezintă despăgubirile acordate creditorului în cazul în care debitorul și-a executat cu întârziere obligația, întârziere care a produs un prejudiciu creditorului.

Se observă că, pe când daunele cominatorii sunt un mijloc de constrângere cu rolul de a-l determina pe debitor să execute în natură obligația, daunele-interese, moratorii sau compensatorii au funcție reparatorie, reprezentând un mijloc de reparare a prejudiciului suferit de creditor. Fie că este vorba de daune-interese, fie că avem în vedere despăgubirile reprezentând echivalentul prejudiciului produs printr-o faptă juridică civilă ilicită, deci situându-ne pe planul răspunderii civile contractuale, sau pe cel al răspunderii delictuale, nu putem identifica daunele cominatorii cu aceste mijloace de reparare a prejudiciului. De altfel, diferențierea între cele două forme ale răspunderii civile nu este de esență. Este adevărat însă, că prin intermediul daunelor cominatorii se poate ajunge la repararea unui prejudiciu, însă nu direct, ci indirect, el asigurând executarea unei obligații al cărei obiect îl constituie o măsură reparatorie specifică.

Cu privire la domeniul de aplicare al daunelor cominatorii am identificat deja pe parcursul lucrării, categorii de măsuri cu caracter reparator a căror îndeplinire se poate realiza cu ajutorul daunelor cominatorii. Așadar, daunele cominatorii, pot constrânge nu numai la executarea unei obligații contractuale, ci pot asigura și îndeplinirea unei măsuri reparatorii specifice.

Prin urmare, natura juridică a daunelor cominatorii nu trebuie căutată în sfera daunelor interese și nici în cea a răspunderii civile delictuale.

Aproape în unanimitate, doctrina consideră că sistemul daunelor cominatorii este străin de regulile daunelor-interese, daunele cominatorii neconfundându-se cu acestea, fiind distincte și independente. În același sens este, așa cum rezultă din toate hotărârile judecătorești amintite, și practica judiciară. Daunele cominatorii, prin funcția lor coercitivă și prin scopul lor, acela de a asigura executarea în natură a obligațiilor, nu se pot identifica cu daunele-interese. Prin aplicarea lor nu se tinde la repararea unui prejudiciu, decât eventual indirect, prin determinarea debitorului să execute el însuși obligația, iar acordarea lor nu este condiționată de existența unui prejudiciu⁷.

De asemenea, așa cum reiese din precizările terminologice, denumirea de daune cominatorii, nu este exactă și riguroasă juridic, dar acest aspect nu trebuie să dea naștere la confuzii între daunele-interese și daunele cominatorii.

Deși literatura juridică este în principiu de acord cu considerarea daunelor cominatorii ca fiind, din punct de vedere al naturii lor juridice, un mijloc de

⁷ A se vedea, pe lângă autorii citați supra, M. Planiol, G. Ripert, *op. cit.*, p. 92-93; Despina Maria Fruth-Oprîșan, *Executarea în natură a obligației de a face*, R.R.D. nr. 8/1986, p. 15; R. Sanilevici, P. Andrei, *Analiză asupra practicii daunelor cominatorii și unele propuneri de lege ferenda*, R.R.D. nr. 9/1973, p. 44; I. Lulă, *op. cit.*, Dreptul nr. 9/1994, p. 26.

constrângere indirectă, fără legătură cu daunele-interese, totuși, reminescente ale asimilării celor două instituții încă mai există.

Astfel de reminescente se regăsesc în soluțiile date cu privire la executarea și lichidarea daunelor cominatorii, o parte a doctrinei și practicii judiciare susținând transformarea daunelor cominatorii în daune-interese sau reducerea cuantumului lor până la cuantumul prejudiciului real, așa cum vom vedea în dezvoltările ulterioare.

De asemenea, suntem de acord cu opiniile exprimate în literatura juridică cu privire la imposibilitatea caracterizării daunelor cominatorii ca având un caracter de daune morale⁸.

Pornindu-se de la un caz de aplicare a daunelor cominatorii, și anume, pentru a se asigura executarea unei hotărâri privind stabilirea domiciliului minorului la unul dintre părinți, s-a afirmat că acestea ar reprezenta și repararea prejudiciului moral suferit de celălalt părinte⁹. Astfel, s-a susținut în studiul respectiv că prejudiciul moral adus părintelui la care s-a stabilit domiciliul minorului, dacă celălalt părinte refuză să-l înapoieze este de necontestat și poate fi reparat pe calea daunelor cominatorii.

Această caracterizare a daunelor cominatorii și a funcției lor nu poate fi acceptată din mai multe motive, unele expuse deja.

În primul rând, așa cum am văzut, daunele cominatorii au o natură juridică specifică, fiind distincte de orice idee de prejudiciu, astfel că, justificarea lor nu trebuie căutată în dispozițiile art.998 Cod civil.

Întreaga literatură juridică, precum și practica judiciară, acceptă diferențierea clară între daunele cominatorii și daunele-interese, și cu atât mai mult ele nu pot fi asimilate cu daunele morale. Daunele cominatorii reprezintă un mijloc juridic de constrângere, prin care rezistența debitorului este înfrântă, iar acesta este determinat să execute obligația.

În al doilea rând, asimilarea daunelor cominatorii cu daunele morale ar însemna acordarea unei despăgubiri în viitor, pentru un prejudiciu viitor, incert în ceea ce privește reducerea și întinderea lui. Acest lucru nu este posibil, în cadrul răspunderii civile admițându-se, cel mult, despăgubiri actuale pentru un prejudiciu viitor.

În fine, atunci când se admit daune morale, acestea se acordă în legătură cu unele prejudicii morale sau nepatrimoniale cauzate personalității sociale a creditorului, prin atingerea adusă, de regulă, unor drepturi nepatrimoniale. Sub nici o formă, aceste daune morale nu pot avea caracterul unor măsuri de constrângere patrimonială pentru a-l determina pe debitor să execute o obligație în natură. Prin urmare, nu se pot acorda părintelui căruia i-a fost încredințat copilul minor, daune morale sub forma daunelor cominatorii.

⁸ A se vedea I. Lulă, *op. cit.*, Dreptul nr. 9/1994, p. 26.

⁹ A se vedea Gh. Dobrican, *Admisibilitatea obligării la daune cominatorii a părintelui care nu respectă hotărârea judecătorească de stabilire a domiciliului minorului*, Dreptul nr. 7/1992, p. 58-59.

Daunele cominatorii trebuie să reprezinte, pentru ambele părți, doar un mijloc de constrângere la executare, orice altă soluție însemnând confundarea obiectului obligației cu mijloacele juridice care acționează pentru realizarea lui¹⁰.

4. Daunele cominatorii și ideea de pedeapsă civilă. Așa cum am văzut daunele cominatorii nu sunt străine de ideea de penalitate.

În literatura juridică și practica juridică s-a mers însă, mai departe, susținându-se că daunele cominatorii ar reprezenta, din punct de vedere al naturii lor juridice, chiar o pedeapsă civilă¹¹.

Acreditându-se ideea de pedeapsă civilă s-a încercat astfel și găsirea unui temei juridic pentru acordarea daunelor cominatorii. De asemenea, pe această idee a fost uneori justificată și soluția lichidării în întregime a cuantumului daunelor cominatorii, peste echivalentul prejudiciului real suferit de creditor. Așadar, dintre susținătorii calificării daunelor cominatorii ca pedeapsă civilă, unii consideră că acest caracter există inițial, însă, nu poate fi acceptat în faza executării daunelor cominatorii, iar alții, mai puțini, consideră că acesta subzistă până la sfârșit.

Pentru primul caz, ceea ce prevalează în final, este tot ideea de reparație și caracterul provizoriu al daunelor cominatorii, astfel că nu poate fi urmată până la capăt ideea de pedeapsă civilă. Cuantumul daunelor cominatorii nu ar putea fi executat în întregime, el fiind supus revizuirii, în vederea transformării în daune-interese, astfel că ideea de reparație nu lasă loc pedepsei private¹².

Înlăturarea în totalitate a caracterului de penalitate ar afecta, după cum am arătat, eficiența sistemului. Dacă debitorul ar fi asigurat dinainte că oricare ar fi rigoarea amenințării, totul se va termina prin daune-interese obișnuite, el nu ar mai putea fi intimidat de o asemenea amenințare și nu ar mai avea interesul să execute în natură, ci mai bine să persiste în refuzul său. Ar fi inutil astfel să se folosească daunele cominatorii dacă s-ar accepta că, ulterior, cuantumurile lor s-ar raporta la prejudiciul realmente suferit, procedeele devenind astfel de o eficacitate iluzorie.

De aceea, fără a considera daunele cominatorii ca pedeapsă civilă, susținem necesitatea păstrării unui caracter de penalitate, precum și a menținerii în totalitate (cu rezervele ce le vom preciza ulterior) a cuantumurilor lor, numai astfel debitorul putând fi determinat să execute. Chiar și această soluție, a executării în întregime a daunelor cominatorii nu o vom întemeia pe ideea de pedeapsă civilă, oricâte avantaje ar crea aceasta.

Opiniilor care susțin caracterul de pedeapsă civilă al daunelor cominatorii li s-a reproșat că nu țin seama de principiul *nulla poena sine lege*¹³.

În combaterea acestei critici a fost adus argumentul că respectivul principiu este aplicabil în dreptul penal, neavând nici o relevanță în dreptul civil, care reglementează altfel de relații sociale¹⁴.

¹⁰ Pentru dezvoltări, a se vedea I. Lulă, *op. cit.*, Dreptul nr. 9/1994, p. 26-27.

¹¹ A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 286; pentru soluții din practica judiciară, a se vedea, C. Apel Craiova, sec. civ., dec. nr. 2924/1998 în V. Dăhă, C. Furtună, *Probleme de drept din deciziile civile ale Curții de Apel Craiova pronunțate în anii 1998-1999*, Editura "1F", Craiova, 2000, p. 106.

¹² A se vedea M. Planiol, G. Ripert, *op. cit.*, VII, 1931, p. 95.

¹³ A se vedea G. Baudry-Lacantinerie, L. Barde, *Traité théorique et pratique de droit civil. Des obligations*, troisième édition, tome première, Paris, 1906, p. 507.

¹⁴ A se vedea H. Mazeaud, L. Mazeaud, J. Mazeaud, *Leçons de droit civil*, t.II, vol.I, Editions

Alteori, raționamentul a fost puțin diferit, afirmându-se că cuantumul daunelor cominatorii trebuie redus la valoarea exactă a prejudiciului, întrucât, în sistemul nostru de drept, despăgubirea nu poate depăși această valoare fără a constitui o pedeapsă civilă în favoarea creditorului¹⁵.

Prin urmare, conform acestei opinii, nu se acceptă ideea de pedeapsă civilă, dar nici posibilitatea executării în întregime a daunelor cominatorii, sau, altfel spus, dacă daunele cominatorii nu ar fi reduse, ar însemna că se instituie o pedeapsă civilă în sarcina debitorului, ceea ce nu poate fi acceptat.

După cum am arătat, caracterul de sancțiune civilă este specific amenzilor cominatorii și, mai puțin, daunelor cominatorii. Aceasta nu înseamnă însă, că daunele cominatorii nu pot fi executate, ca și amenzile, fără a le aduce cuantumul.

În concluzie, fără a găsi în ideea de pedeapsă civilă natura și fundamentul daunelor cominatorii, vom încerca să argumentăm unele soluții cu privire la executarea acestora prin alte considerente, și menținând specificul lor de mijloc de constrângere indirectă.

5. Daunele cominatorii - cale de executare. Cu toate că sunt stabilite pentru a-l determina pe debitor să-și execute obligația în natură, daunele cominatorii nu pot fi calificate ca o cale de executare. Ele constituie un eficient mijloc de constrângere indirectă, a cărui intervenție asigură doar executarea în natură a obligației, chiar de către debitor. Așa cum nu au caracter reparator, daunele cominatorii nu pot fi caracterizate nici ca o cale de executare, ele fiind doar un mijloc indirect de constrângere prin care se ajunge la o executare în natură din partea debitorului. Nici în situațiile în care asigură executarea unor măsuri reparatorii specifice, văzute ca obligații de a face, daunele cominatorii nu sunt un mijloc direct sau indirect de executare silită, ci tot o modalitate de constrângere indirectă a debitorului pentru executarea respectivei măsuri reparatorii.

Neavând caracter reparator și neacceptându-se *de plano* transformarea lor în daune-interese, nu se poate vorbi de daunele cominatorii ca fiind o cale de executare silită indirectă sau prin echivalent. Cu atât mai mult, ele nu pot fi caracterizate ca o plată, care așa cum am văzut reprezintă o executare voluntară în natură a obligațiilor.

Daunele cominatorii asigură doar o executare în natură sau o "plată silită", prin constrângerea indirectă a debitorului, prin intermediul patrimoniului său.

Este adevărat că rezistența debitorului la executare poate fi înfrântă prin intermediul formelor executării silite, însă ea poate ceda și în fața altor mijloace de constrângere, printre care se numără și daunele cominatorii.

Diferența dintre mijloacele de constrângere indirectă și executarea silită în formele prevăzute de lege, ne apare cu claritate, prin faptă că primele nu reprezintă modalități sau căi de executare, cu toate că, prin caracterul lor coercitiv, contribuie indirect la executarea în natură a obligațiilor, determinându-l pe debitor să-și execute obligația la care este ținut.

Mouchrestien, Paris, 1963, p. 804.

¹⁵ A se vedea T. R. Popescu, P. Anca, *op. cit.*, p. 317.

În cvasitotalitatea sa, literatura juridică a formulat considerații cu privire la natura juridică a daunelor cominatorii care exclud orice asemănare sau identificare a lor cu o cale de executare. Astfel, s-a arătat că "daunele cominatorii reprezintă un procedeu de constrângere indirectă, prin intermediul patrimoniului, deci nu o cale de executare sau o plată a debitorului, procedeu menit să-i învingă rezistența și să-l determine la executarea în natură a obligației..."¹⁶.

Într-o altă formulare se arată: "constrângerea pe care o prezintă aceste penalități nu constituie un mijloc, direct sau indirect, de executare silită asupra bunurilor debitorului, dar constrângerea rezultă din amenințarea cu o atare executare dacă debitorul nu-și îndeplinește obligația respectivă"¹⁷.

Alți autori, deși sunt de părere că daunele cominatorii nu reprezintă o cale de executare, afirmă totuși că acestea constituie "un mijloc de execuțiune degvizat"¹⁸.

Chiar și opiniile unor autori, prin care se susține caracterul subsidiar al daunelor cominatorii față de executarea silită, înseamnă, implicit, o recunoaștere a faptului că acestea nu reprezintă o cale de executare silită. Susținându-se că daunele cominatorii nu se pot aplica în cazul în care este posibilă executarea pe cale silită, în formele prevăzute de lege, se recunoaște că ele nu sunt un procedeu de executare.

6. Daunele cominatorii - obligație complementară și condițională. În literatura juridică română și franceză s-a mai susținut că sistemul daunelor cominatorii constă în crearea unui obligații noi, complementare și condiționale, care ar putea face ulterior obiectul unei executări silite, fără ca aceasta să însemne că daunele cominatorii ar fi prin ele însele un procedeu de executare. Astfel, daunele cominatorii ar reprezenta o condamnare complementară și condițională la plata unei sume de bani, periodic, în cazul în care debitorul nu execută voluntar obligația stabilită prin hotărârea judecătorească¹⁹.

Obligarea la daune cominatorii ar fi o obligație condițională și nouă față de obligația inițială ce rezultă din raportul juridic de obligație. Obligația de plată a daunelor cominatorii trebuie stabilită printr-o hotărâre judecătorească. Această obligație este complementară și condițională. Deși considerarea daunelor cominatorii ca fiind o obligație cu asemenea caractere nu este greșită, totuși ea nu surprinde cu adevărat natura lor juridică, aceea de mijloc de constrângere indirectă. Daunele cominatorii rămân un mijloc de constrângere indirectă, chiar dacă din punct de vedere al funcționării lor se comportă ca o obligație condițională.

¹⁶ Despina Maria Fruth-Oprișan, *op. cit.*, R.R.D. nr. 8/1986, p. 15.

¹⁷ T. R. Popescu, P. Anca, *op. cit.*, p. 317.

¹⁸ I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil român*, Editura Soccec, București, 1943, p. 126.

¹⁹ A se vedea G. Marty, P. Raynaud, *Droit civil*, tom. II, I, *Les obligations*, Paris, Sirey, 1962, p. 691; R. Sanilevici, P. Andrei, *op. cit.*, R.R.D. nr. 9/1973, p. 44.